

Список використаних джерел:

1. Лазорський М. Гетьман Кирило Розумовський: роман-хроніка 18 віку / післямова О. В. Мишанича. Київ : Обереги, 2003. 656 с.
2. Лазорський М. Патріот / передм. О. В. Мишанича. Київ : Україна, 1992. 261 с.
3. Лазорський М. Світлотіні: збірник історичних нарисів, оповідань, статей, спогадів: 1949-1969. Мельбурн: Об'єднання Українських Письменників «Слово», Австралійська Філія, 1973. 400 с.
4. Лазорський М. Степова квітка: історичний роман про султаншу Роксолянну. Мюнхен : Дніпрова хвиля, 1965. 364 с.

СЮЖЕТНО-КОМПОЗИЦІЙНА ОРГАНІЗАЦІЯ ТВОРУ Е. ПО «ОВАЛЬНИЙ ПОРТРЕТ» ЯК ЖАНРОТВІРНИЙ ЧИННИК

Надія Павлюк,

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри
української на зарубіжній літератур,
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»,
E-mail: pavlyuknadya@gmail.com*

Едгара Аллана По прийнято вважати творцем детективно-фантастичного жанру в літературі. Найбільшу популярність письменнику принесли його «страшні» оповідання: «Чорний кіт», «Вільям Вільсон», «Маска червоної смерті», «Падіння дому Ашерів» тощо. Не зважаючи на велику кількість досліджень творчої спадщини (літературознавчі розвідки О. Науменко, Ш. Бодлера, Г. Аллена, М. Гоффмана), актуальним залишається питання жанру творів Е. По на рівні сюжетно-композиційної організації художнього тексту.

Мета статті – дослідити сюжетно-композиційну специфіку творів Е. По на матеріалі твору «У смерті – життя».

Едгар По надавав перевагу коротким формам оповіді, адже вважав, що великі за обсягом художні твори надто довгі для прочитання на одному подиху. Коли читач читає коротке оповідання відразу – він отримує повноцінне і тривале враження. Якщо ж розглядати об'ємні твори, то читач робить перерви, при цьому враження та емоції розмиваються [2]. У «Словнику літературознавчих термінів» подається таке визначення оповідання: «невеликий прозовий твір, сюжет якого заснований на певному (рідко кількох) епізоді з життя одного (іноді кількох) персонажа. Невеликі розміри О. вимагають нерозгалуженого, як правило, однолінійного, чіткого за побудовою сюжету» [3, с. 509]. Однак Е. По відходить від класичного розуміння жанру оповідання, створюючи свої твори у руслі естетики американського романтизму. Для творів письменника характерне зображення психічного стану персонажів у межових ситуаціях їхньої екзистенції, поєднання «...жахливого з комічним» [1, с. 36],

відтворення настроїв песимізму та розчарування, які супроводжуються меланхолічно-похмурими образами природи та породжують екзистенціальні страхи, тривоги, жаху та смерті.

Одним із найцікавіших і найвражаючих «страшних» оповідань Е. По є оповідання «У смерті – життя», яке було опубліковане в «Graham's Magazine» в 1842 році. Крім того, зазначений твір є одним із найкоротших оповідань письменника. Пізніше автор його ще зменшив, прибравши вступні абзаци – передісторію оповідача, а назву змінив на «Овальний портрет». Розповідь в аналізованому оповіданні ведеться від першої особи, це надає творові достовірності, сприяє заглибленню у внутрішній світ героя. Сюжет оповідання досить простий: головний герой (ім'я невідоме читачу) потрапляє до замку, в якому його увагу привертає чудовий портрет, історію написання якого він потім знаходить у щоденнику. Готичні мотиви домінують в оповіді, тому можна сказати, що історія написана в межах романтичної традиції.

«Овальний портрет» розпочинається описом замку, що є замкненим простором. Цей простір у творі поєднується з обмеженим часом, для якого характерна різнорівнева структура. З розвитком сюжету час теперішній змінюється на ретроспективний. Історія створення портрету подається як своєрідна оповідь в оповіді. Архітектоніка аналізованого твору визначається обрамленням. У зв'язку з цим композиція першої розповіді (експозиція – опис замку, зав'язка – ввімкнення світла слугою, розвиток дії – читання щоденника, кульмінація – виявлення портрета молодої вродливої дівчини, розв'язка – прочитання історії створення портрета) плавно переходить у композицію іншої (експозиція – оповідь про дівчину, яка щойно вийшла заміж за Митця, розвиток дії – позування, кульмінація – останній мазок, розв'язка – смерть дівчини). Час оповіді аналізованого твору має тривимірну структуру. Фабульний час, який ґрунтується на реальному перебігу подій, тісно пов'язаний із сюжетним, хоча помітним є ускладнення нарративними прийомами, функціональне навантаження яких – уповільнення та переривання сюжетного часу. Третій різновид художнього часу, нарративний, додає «оповіді неповторності, стає стильовою особливістю автора, котрий творить неповторний художній світ» [4]. Часопросторову площину аналізованого твору визначає домінування екзистенційних мотивів, зокрема мотивів життя та смерті. Можна сказати, що екзистенціал смерті пронизує критичні, межові ситуації життя протагоніста.

Варто зауважити, що символічне навантаження категорії життя асоціюється з теплом, красою, світлом та молодістю, тоді як смерть співвідноситься з поняттями темряви та холоду. Крім того, екзистенціал смерті тісно пов'язаний з почуттям страху, яке у творі посилюється із настанням темряви. Страх викликає також просторова координата незнайомого замку, у якому немає жодного джерела світла, а також високий канделябр. Оповідання вражає значною кількістю описів світла і тепла, які контрастують з темрявою: «І тут сталося таке, чого я не сподівався. Сяйво свічок (а в канделябрі їх було чимало) вихопило з мороку нішу, доти поглинуту густою тінню від однієї з колон, на яких тримався балдахін. І тоді у яскравому осяянні угледів я картину, якої доти не помічав» [4]. Як бачимо, в описі кімнати домінують темні кольори,

які викликають відчуття песимістичного характеру. Попри це Е. По вводить у контекст твору образ канделябру, завдяки якому можна роздивитися різноманітні картини, які висіли на стінах загадкового незнайомого замку. Хоча в кімнаті багато свічок, однак світла все одно недостатньо для зручного читання та комфортного перебування у приміщенні. Саме тому для опису кімнати письменник використовує контрастуючі кольори темного зі світлим.

Е. По робить акцент на картині, на якій зображена молода дівчина, адже саме про неї йдеться у розв'язці оповідання: «То був портрет юної дівчини, жіночність якої тільки-тільки розквітла. Я кинув на портрет швидкий погляд й аж замружився, а чого – одразу й не втямив» [4]. Однак найбільше героя твору вражає вираз обличчя незнайомки, тому що молоде обличчя було сповнене не красою життя, а нежиттям. У наступному епізоді автор ніби дає своєрідне пояснення: «Я розгадав чари: вони крилися в разюче жвавому виразі обличчя; і вираз той на початку приголомшив мене, а далі збентежив, пригнітив і налякав» [4]. Прагнучи знати більше про картину, головний герой починає вивчати записи до портрета і врешті-решт знаходить відповідь на питання, чому молода та красива дівчина на портреті не схожа на живу. Отже, те, що для нього (чоловіка зображеної на портреті дівчини, художника) було життям (одухотворення картини, вдихання в картину життя), для неї стало смертю. Портрет забрав життя і поховав його в собі. Саме це вбивство і побачив головний герой, який випадково опинився в незнайомому замку.

Можна сказати, що прекрасна дівчина віддала свою красу, себе та своє кохання чоловіку, до якого мала почуття, отже, таким чином вона подарувала йому своє життя: «Художник завмер від захвату перед своїм творінням і далі, все ще не в змозі відірвати очей від портрета, затрепетав і аж побілів, охоплений жахом, і голосно закричав: «Та це ж саме Життя!» – і квапливо озирнувся на кохану... Вона була нежива» [4].

Картина, яку побачив герой у замку, стала своєрідним символом смерті, тому що оповідач побачив у героїні картини ознак життя. Протагоніст оповідання детально відтворює свої враження від побаченого та прочитаного у записках та ніби змушує читача дивитися на події через ракурс бачення хворої та втомленої людини, яка цікавиться живописом.

Композиційна структура теж визначає особливості хронотопу, оскільки оповідання «Овальний портрет» складається з двох умовних частин, де одна частина подається через індивідуальне сприйняття оповідача, який страждав безсонням і, щоб відволіктися, розглядав картини в кімнаті, історія створення яких детально описана у знайденому ним щоденнику. Інша ж частина аналізованого оповідання – опис процесу створення картини митцем. Крім того, центральний образ портрета тісно пов'язує між собою реальний і ретроспективний часопростори, поєднуючи хронотоп експозиції з часопростором другої частини твору, у якій подається життєва історія художника і його коханої. Форма щоденника, яка характерна для аналізованого оповідання, актуалізує два особистісні хронотопи, що є протилежними та демонструють деградацію та егоїстичність художника по відношенню до своєї дружини. Оповідь визначає суб'єктивна ретроспекція, яка допомагає читачеві

«перенестися» у період написання картини. Час у ретроспективному хронотопі досить важко окреслити, його визначають фольклорні риси. У творі багато описів: «Обстановка була тут розкішна, однак вельми старовинна і ветха. Стіни повсюди прикрашені гобеленами та всілякою зброєю, а поміж усього того – незвичайно багато картин, позначених високим натхненням – сучасних, вставлених у розкішні золочені рами, оздоблені арабесками. Картини висіли повсюди, куди не глянь, навіть по найглухіших закапелках і нішах, – а з чудернацької примхи зодчого їх було тут немало»[9], «То, як я вже казав, був портрет юної дівчини – голова і плечі, – виписаний «віньєткою», коли вжити мистецький термін, а стиль навіював спогади про улюблені голівки Саллі. Плечі, груди, навіть осяйний віночок кіс ніби розчинялися в невиразній і водночас глибокій імлі тла. Овальна золочена рама, розкішно оздоблена філігранню на мавританський лад» [4].

Отже, оповідання Едгара По «Овальний портрет» – це мініатюрна історія, у якій вміщено цілий ряд різних жанрів: жах, трилер, містику, кримінал та щось психологічне на межі психіатричного. Твір має чітко сформований сюжет, його композиція лаконічна та по-своєму неповторна. Головними героями виступають люди, які проявляють свободу в діях і доводять абсурдність страху, відчаю та смерті. Глибокий психологізм, фантастичне зміщення світів, готичні мотиви, ретроспективний хронотоп, вмотивованість героїв діяти за власними правилами та протидіяти суспільству є важливими сюжетно-композиційними прийомами «страшного» оповідання Е. По «Овальний портрет».

Список використаних джерел:

1. Дубенков В., Коржовська О. Літературні прийоми гротеску у творах Е. По. Поєднання комічного і трагічного. *Полілог*. 2015. № 3. С. 35–37.
2. Едгар Аллан По: як писати оповідання. 2015. URL : <https://starylev.com.ua/club/blog/edgar-allan-po-yak-pysaty-opovidannya>
3. Літературознавчий словник-довідник / [за ред. Р. Гром'яка, Ю. Коваліва, В.Теремка]. Київ : ВЦ «Академія». 2007. 752 с.
4. По Е. Овальний портрет: Оповідання. Київ: Дніпро, 2001. 368 с. URL : <https://litmir.club/br/?b=568891>

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ НАРАТИВНОГО КОНСТРУЮВАННЯ АВСТРАЛІЙСЬКИХ ХУДОЖНІХ ЕТНОНАРАТИВІВ ДЛЯ ДІТЕЙ НА ПРИКЛАДІ ОПОВІДАННЯ «*DISTANT RAIN*» ШОНА ТЕНА

Олена Ставенко,
доктор філософії зі спеціальності 035 Філологія,
провідна фахівчиня сектору іншомовної освіти
відділу міжнародних ініціатив та проєктної діяльності,
Херсонський державний університет
E-mail: evstavenko@gmail.com